

HRVATSKI MUZEJ TURIZMA – OD IDEJE DO REALIZACIJE

MIRJANA KOS NALIS □ Hrvatski muzej turizma, Opatija

sl.1. i 2. Zgrada i park Hrvatskog muzeja turizma (Villa Angiolina), Opatija

Ideja o osnutku muzeja u Opatiji stara je nekoliko desetljeća. Od razdoblja u kojemu su na tzv. liburnijskom području bili aktivni autoriteti u kulturi poput Vande Ekl i Marija Glogovića sporadično se u javnost iznosila potreba i strukovna nužnost za osnivanje muzeja u Opatiji. Na njih su se nadovezali i mladi kolege te nekolicina značajnih kolekcionara, koji su utemeljili vrijedne privatne zbirke. Postojeća društveno-politička klima u Opatiji u razdoblju bivše države, a znamo da je osnutak muzejske ustanove nužno i politička odluka, do kraja njezina postojanja nije iznjedrila tu ključnu pretpostavku za utemeljenje muzejske ustanove. U razdoblju od stvaranja hrvatske države bilježimo još barem dva neuspjela pokušaja utemeljenja muzejske ustanove, koji su kasnije iščitani kao politički manevri sa sasvim drugim ciljevima koji se ne odnose na osnivanje muzeja.

U starijim nastojanjima da se osnuje muzej prevladavala je zamisao o lokalnome, zavičajnome muzeju koji će na zasadama starijega muzeološkog promišljanja predočiti povijest i kulturu tog prostora od najstarijih razdoblja naseljenosti, i ot na klasičan način i metodologijom povijesti, arheologije, etnologije i povijesti umjetnosti. Sinopsisi dotadašnjih koncepata muzeja donose različita, po pravilu individualna i dihotomna viđenja muzeja, iz očista pojedinaca, koja se primarno referiraju na područje i potrebe vlastite djelatnosti, a sekundarno na osobno viđenje muzejskih ustanova bez pravog uporišta u muzeologiji. Zajednička im je lokalna razina i djelovanje muzeja, te orijentacija na lokalne korisnike.

Navedeni pokušaji osnivanja muzeja nisu postigli konkretne rezultate u smislu oživotvorenja te namisli niti su rezultirali referentnom zbirkom ili je detektirali za preuzimanje u budućnosti, kako bi zadovoljili barem jedan zakonski uvjet za utemeljenje muzeja - postojanje inicijalnog fundusa. Preduvjeti za osnivanje muzeja od začetka ideje do njegove realizacije nisu se bitno promijenili. Ideja nije atrofirala, ali se početni impulsi nisu razvijali. Evidentno je nedostajalo društvene, političke, a i strukovne snage i upornosti da se "dogodi" muzej u Opatiji. Zaključna je činjenica da je cijeli postupak utemeljenja ustanove valjalo provesti od početka.

Poslovi osnivanja Hrvatskog muzeja turizma započeli su početkom 2006. godine. Proces utemeljenja muzeja

dovršen je 14. studenog 2007. godine službenim i svečanim otvorenjem ustanove kojemu su nazočili najviši državni dužnosnici.

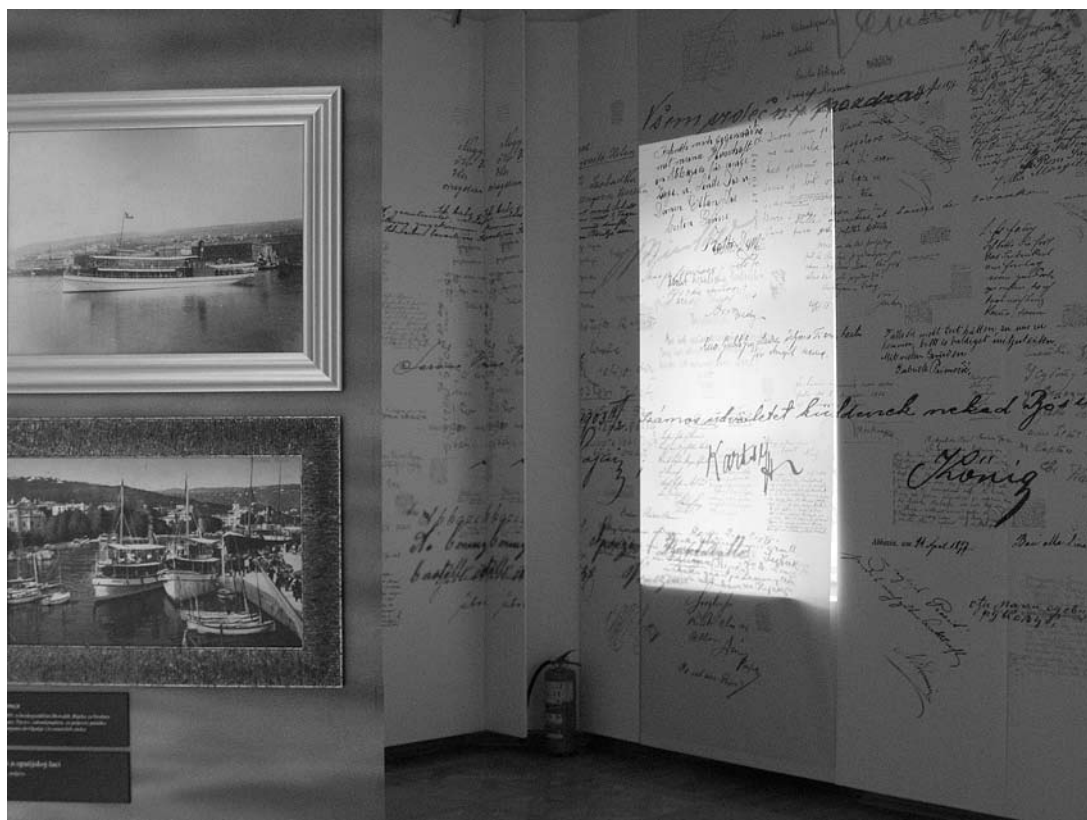
Nove postavke muzeja koji je realiziran temelje se na dva bitna i od prethodnih pokušaja različita momenta. Riječ je o specijaliziranome muzeju te o nacionalnoj razini njegova djelovanja.

Zašto muzej turističke povijesti i baštine

Izvorišne pretpostavke utemeljenja te vrste muzeja u Hrvatskoj kaptiraju se na smjernicama održivog razvoja Republike Hrvatske, koje su turističku djelatnost vidjele kao ključnu gospodarsku orijentaciju za budućnost. Globalne smjernice odnose se na nov, poželjan oblik turističkoga gospodarstva koji njeguje i visoko poentirana turizam na nekoj destinaciji, što povećava vrijednost određene turističke destinacije, donosi dobit gospodarskim turističkim subjektima i/ili povećan promet turista, te evidentan nedostatak prikupljanja, čuvanja, obrade, prezentacije i brige o materijalnoj i nematerijalnoj turističkoj baštini, koja se, kada je rekognoscirana, može ponovno kvalitativno ugraditi u turistički proizvod, odnosno u ponudu, na tragu suvremenoga, preporučena i nužnoga koherentnog razvoja turističke djelatnosti, koja stalno nalazi nove i kompleksne oblike turističke ponude. U popularizaciji turističkih sadržaja može se iskoristiti turističko naslijeđe kao segment kulturnog turizma u promicanju i predstavljanju suvremene turističke ponude, te predstavljanju tog segmenta hrvatske povijesti u zemlji i inozemstvu.

sl.3. - 6. Stalni postav Hrvatski muzej turizma

Zašto u Opatiji

Osim sa stajališta muzeološke teorije i prakse što određuju vrstu i razinu muzeja, odabir sjedišta proizlazi iz povijesne činjenice da je Opatija najstarije turističko mjesto na Jadranu, nastalo i razvijeno upravo za tu namjenu u vrijeme kada počinje organizirana turistička djelatnost. Stoga je ona ishodišno mjesto turističkoga gospodarstva u Hrvatskoj. Bila je prvo mjesto austro-ugarske rivijere, među prvim lječilištima u Monarhiji s izrazito razvijenom turističkom infrastrukturom i poznata u svijetu te je stajala uz bok drugih prestižnih turističkih destinacija. Sama po sebi Opatija je reprezentativan turistički izložak na otvorenome, *in situ*.

Zadaća muzeja

Temeljna zadaća muzeja jest očuvanje identiteta, jedinstvenosti i tradicije hrvatskog turizma za budućnost, a konkretno se artikulira prikupljanjem materijalne i nematerijalne baštine te svih relevantnih podataka važnih za povijest hrvatskog turizma. Građa i informacije zatim se vrednuju, inventiraju te na druge načine obrađuju (za banke podataka), zaštićuju, pohranjuju i prezentiraju javnosti, omogućujući uvid korisnicima. U tom smislu razvijamo mrežu suradnika i popratan informatički sustav. Muzej će biti i referentni centar za pohranu svih podataka o građi drugih pravnih i fizičkih osoba što pohranjuju građu koja je predmet interesa muzeja, kako bi i ti podaci bili dostupni korisnicima za daljnja istraživanja. Muzej će evidentirati nepokretnu turističku

baštinu, napraviti registar te građu predlagati za zaštitu kao kulturno dobro.

Muzejska djelatnost predviđa:

- skupljanje građe na području cijele Republike Hrvatske
- terenska istraživanja u svim turističkim regijama i područjima RH
- svrstavanje građe u zbirke
- primarnu zaštitu muzejskih predmeta
- restauraciju muzejskih predmeta prema potrebi i stručnoj procjeni (konzervatorskoj, restauratorskoj)
- stručnu i znanstvenu obradu muzejske građe
- prikupljanje i obradu primarne i sekundarne dokumentacije o muzejskoj građi
- prezentaciju muzejske građe u obliku stalnih postava u matičnoj ustanovi te na dislociranim lokacijama
- prezentaciju građe i tema na povremenim i putujućim izložbama
- izdavačku djelatnost i objavljivanje
- edukativnu djelatnost i komuniciranje s publikom putem kluba prijatelja, radionica prilagođenih različitim dobnim skupinama
- odnose s javnošću, suradnju s medijima
- promidžbenu djelatnost
- internetsku prezentaciju i komunikaciju
- razmjenu programa u tuzemstvu i inozemstvu.

Stalni postav

Budući stalni postav bit će organiziran prema tematskim cjelinama, te u različitim turističkim destinacijama koje

korespondiraju s određenom tematskom cjelinom. Na taj način će se formirati niz zbirki, mreža turističkih muzeja, odnosno postava na području cijele Hrvatske. Predviđene tematske cjeline stalnog postava muzeja jesu:

- Povijest hrvatskih hotela i pansiona
- Razvoj ugostiteljstva
- Lječilišni i zdravstveni turizam
- Kupališta i kupališna infrastruktura
- Izletnički turizam (razvoj turističkog prometa)
- Putničke i turističke agencije
- Turizam na lokalitetima kulturne baštine
- Nautički turizam
- Turističke publikacije i turistička propaganda
- Športski turizam
- Ekoturizam i etnoturizam
- Agroturizam
- Gastroturizam i enoturizam
- Zaštita prirodne i kulturne baštine u funkciji turizma
- Turizam u nacionalnim parkovima
- Urbani turizam
- Planinski i planinarski turizam
- Lovni i ribolovni turizam
- Hodočasnički turizam
- Razvoj turizma s pustolovnim sadržajima.

Grada, sekundarna dokumentacija, knjižnični fond

Od utemeljenja Muzeja grada se sustavno prikuplja s cijeloga hrvatskog prostora. Utemeljeno je 14 zbirki, a grada te primarna i sekundarna dokumentacija o muzejskoj građi inventiraju se u programima M++ i S++. Knjižnični se fond upisuje u program Excel.

Zbirke

- Zbirka hotelskog inventara
- Zbirka osobnog turističkog inventara
- Zbirka fotografija
- Zbirka razglednica
- Zbirka tiskane građe
- Zbirka rukopisa
- Zbirka karata i planova
- Zbirka dokumenata
- Zbirka memorabilija
- Zbirka suvenira
- Zbirka turističke audio i video građe
- Zbirka dopunskih turističkih sadržaja
- Umjetnička zbirka
- Zavičajne zbirke.

Prostor, stručno osoblje

Muzej raspolaže dvjema zgradama koje su u vlasništvu Grada Opatije. Riječ je o vili Angiolini i Umjetničkom paviljonu "Juraj Šporer".

- Vila Angiolina

Vila Angiolina najljepša je rezidencijska vila u glavnome

opatijskom parku. Sagrađena je sredinom 19. stoljeća, paladijevskog je tipa, izgrađena u stilu historicističnog oblikovanja neorenesansnog vokabulara. Okružena je poznatim arboretumom, koji je zaštićen kao hortikulturalna baština. Unutrašnjost prizemlja bogato je dekorirana štukaturama (frizovi, girlande), podijeljena neokorintskim stupovima, s iluzionističkim oslikanjem zoomornih i vegetabilnih uzoraka, urešena zrcalima i brokatnim zastorima. U prizemlju je muzejska čuvaonica te kuhinja – prostor koji se može prenamijeniti u muzejsku kavanu.

Na prvom je katu izložbeni prostor. u kojemu je postavljena stalna izložba Opatija – zlatni početci hrvatskog turizma, a u potkrovlju su radni prostori, spremište i knjižnica.

- Umjetnički paviljon "Juraj Šporer"

Kao i vila Angiolina, i paviljon se nalazi u ekskluzivnoj gradskoj četvrti, u pješačkoj, parkovnoj zoni na samoj morskoj obali, uz obalnu šetnicu. Sagrađen je 1900. kao slastičarnica (kasnije je proširen). Građevina je longitudinalna, asimetrična i ima polukružni ulazni trijem sa stupovima. Fasada je urešena štukaturnim girlandama i medaljonima. Funkciju galerijskog prostora dobiva nakon Drugoga svjetskog rata. Paviljon je kao galerijski prostor potpuno opremljen odgovarajućom rasvjetom, popratnim sadržajima, protuprovalnim i protupožarnim sustavom te se u njemu već više od 60 godina neprekidno održava izložbena djelatnost.

U Muzeju su trenutačno zaposlena četiri stručna muzejska djelatnika: dva kustosa (od kojih je jedan ravnatelj), dokumentarist i muzejski tehničar.

sl.7. Umjetnički paviljonu "Juraj Šporer", Opatija

Nakon prve godine djelovanja

Od utemeljenja i službenog otvorenja muzeja do danas ustanova je u potpunosti ustrojena, uređeni su radni prostori, nabavljene skladišne police za muzejsku čuvaonicu, izložbeni prostori dodatno opremljeni vitrinama i samostojećim panoima. Prikupljeno je oko 1 200 muzejskih predmeta, te je uspostavljena mreža kontinuiranog uvida u građu i otkup (suradnja s antikvariatima, kolekcionarima i dr.). Preuzete su dvije veće donacije, jedna se odnosi na povijest zdravstvenog turizma (ostavština dr. Albina Edera, utemeljitelja lječilišta Lovran), a druga na zavičajnu baštinu (ostavština skladatelja Borisa Papandopula). Nabavom inventarizacijskih programa redovito se upisuje građa, te vodi sekundarna dokumentacija (fototeka, dijateka, filmoteka, hemeroteca). Osnovana je stručna knjižnica, koja trenutačno ima oko 150 naslova, te je uspostavljena razmjena izdanja s drugim muzejskim ustanovama. Izvedene su manje intervencije na stalnoj izložbi, te je nekoliko puta zamijenjena drugom. Djelatnik koji je obavljao muzejske poslove u protekloj godini obavljao je stručni rad (obrada građe, ekspertize, pomoć u determinaciji i identifikaciji te konzultacije i stručna vodstva), aktivno sudjelovao na stručnim skupovima, kongresima i sl., profesionalno se usavršavao (poslijediplomski doktorski studij) i sudjelovao u radu strukovnih udruga. Muzej je imao bogat izložbeni program (dosad ukupno dvadesetak izložbi: povijesnih, dokumentarnih i umjetničkih), te drugih programa i akcija (do sada ukupno šest - igraonice, radionice, promocije i sl.). U Umjetničkom paviljonu "Juraj Šporer", gdje su osim muzejskih održavane i umjetničke izložbe, pokrenut je ciklus *Klasici hrvatske likovne umjetnosti 19. i 20. stoljeća*. Sve izložbe bile su popraćene katalogom i pozivnicom opsega proporcionalnog značaju izložbe, a za većinu njih otisnut je i plakat. Osim toga, izašlo je drugo izdanje kataloga stalne izložbe *Opatija – zlatni počeci hrvatskog turizma* i trojezični deplijani (na engleskome, njemačkome i talijanskome) – vodiči po toj izložbi, drugo izdanje skraćenoga muzeološkog koncepta *Hrvatski muzej turizma*, trojezični deplijani (englesko-njemačko-talijanski) – vodiči po vili i pripadajućem parku – arboretumu, knjige dojmova te dvije elektroničke publikacije: digitalni deplijan o vili Angiolini i Umjetničkom paviljonu "Juraj Šporer". Muzej je u prvoj godini posjetilo oko 50 000 posjetitelja (u oba prostora), a ulaznice nisu naplaćivane.

Osmišljeno je *nekoliko velikih istraživačko-izlagačkih projekata i napravljeni su sinopsisi. To su Hrvatski hoteli do 1. svjetskog rata, Jadranska kupališna baština krajem 19. i u prvoj polovici 20. stoljeća te Mali putnički prijevoz – Jadranski barkajoli*. Do sada su obavljani pripremni poslovi za prvi spomenuti projekt.

Glede formiranja područnih izdvojenih zbirki sa specifičnom građom i tematskim postavom, napredovali su dogovori i konkretne akcije za postav *Povijest planinskog i planinarskog turizma u Hrvatskoj* (prostor, muzeološki koncept) u Baškim Oštarijama, te su u tijeku pregovori s Rabom.

Muzej je prvu godinu radio dosta dinamičnim tempom, te i u daljnjem radu predvidio ambiciozan program. Pokazale su se i neke teškoće, uglavnom na razini percepcije nove vrste muzejske ustanove u Hrvatskoj i iracionalnih očekivanja kakva se odnose na velike i uhodane muzejske sustave, te percepcije potreba lokalne zajednice, manje u stručnoj javnosti, a više iz očista lokalne sredine. No to su tek početni, sporadični i amaterski dojmovi, a pravo pulsiranje toga mladog muzeja bit će razvidno i transparentno kad se rad ustanove uhoda, a ideja o njemu oživotvori putem njegova smisla, funkcioniranja i poslanja. Utemeljenje novoga specifičnog i specijaliziranog muzeja u Hrvatskoj, na području izrazito siromašnom muzejskim ustanovama i stručnjacima, bez sumnje je pozitivan pomak koji će zasigurno biti zapažen i u budućnosti visoko klasificiran.

Primljeno: 2. travnja 2009.

LITERATURA

1. André Gob, Noémie Drouguet, *Muzeologija*, Zagreb, 2007.
2. Michel Foucault, *Znanje i moć*, Zagreb, 1994.
3. Mirjana Kos Nalis, *Hrvatski muzej turizma*, Opatija, 2007.
4. Mirjana Kos Nalis, Hrvatski muzej turizma: *Izviješće o radu za 2008., Plan rada za 2009., Višegodišnji plan razvoja*, Opatija, 2008.
5. Tomislav Šola, *Poslanje muzeja, ili Što će nam muzeji*, u: 4. seminar arhivi, knjižnice, muzeji, Zagreb, 2001.
6. Žarka Vujić, *Izvori muzeja u Hrvatskoj*, Zagreb, 2007.

THE CROATIAN TOURISM MUSEUM – FROM IDEA TO EFFECTUATION

The idea to found a museum of tourism in Opatija is several decades old.

The choice of the seat of the museum relates to the historical circumstances that Opatija is the oldest tourist town on the Adriatic, and was created and developed for this very purpose at the time when the organised tourist industry was beginning. It is thus the originating place of the tourist economy in Croatia. It was the first spot on the Austro-Hungarian Riviera, among the first health resorts in the Empire with a particularly well developed tourist infrastructure, and was known around the world and could stand shoulder to shoulder with prestigious tourist destinations.

The basic task of the museum is the preservation of the identity, distinctiveness and tradition of Croatian tourism for the future, and, concretely, is articulated by the collection of the material and intangible heritage and all relevant information of importance for the history of Croatian tourism.

The museum will also be a reference centre for the filing of all information about the records of other legal and private entities that keep records of interest to the museum; these data will be available to users for further research. The museum will record the intangible tourist heritage as well, and create a register and propose material for protection as cultural property.